

แนวทางการพัฒนาบรรจุกัญท์เพื่อสังคมผู้สูงอายุ ตัวอย่างที่อุตสาหกรรมต้องเปลี่ยนแปลง

ภาควิชาเทคโนโลยีการบรรจุและวัสดุ คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

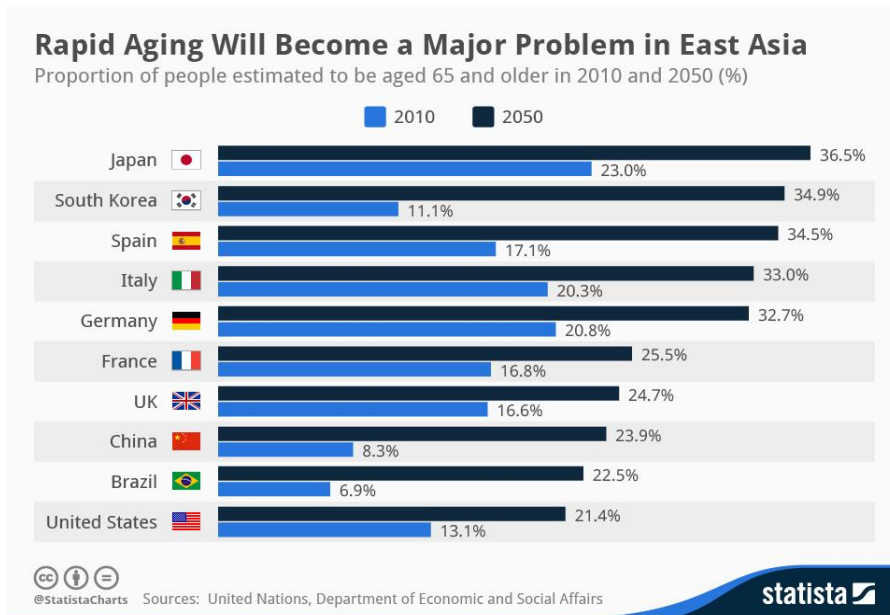
ด้วยความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์ และอัตราการเกิดที่ลดลงในภูมิภาคต่างๆของโลกทั้งในยุโรป เอเชียและอเมริกา ส่งผลให้หลายประเทศมีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว หลายประเทศเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ ในปัจจุบันประเทศญี่ปุ่น สิงคโปร์ และเกาหลีใต้ มีประชากรผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปถึงร้อยละ 14 ของจำนวนประชากรทั้งหมด และในประเทศญี่ปุ่นเองมีการคาดการณ์ว่าประชากรโดยรวมทั้งประเทศจะลดลงถึง 12 ล้านคนในช่วงปี 2012 ถึง ปี 2030 ในปัจจุบันทวีปยุโรปดูเหมือนจะประสบปัญหานี้รุนแรงที่สุดเมื่อเทียบกับทวีปอื่นๆ ในโลก ทั้งนี้ การกำหนดระดับช่วงอายุของผู้สูงอายุค่อนข้างหลากหลาย ที่นิยมอ้างอิงคือที่ระดับ 60 ปี และ 65 ปีขึ้นไป

ระดับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในประเทศไทย

ในภูมิภาคอาเซียน สิงคโปร์ รวมทั้งไทยและเวียดนาม มีการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นค่อนข้างรวดเร็วกว่าประเทศอื่นๆ ทั้งนี้ นายเจน นำชัยศิริ ประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุว่า ปัจจุบันประเทศไทยนับเป็น 1 ใน 2 ประเทศในภูมิภาคอาเซียน ที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยต่อจากประเทศสิงคโปร์ โดยในปี 2014 ประเทศไทยมีผู้สูงอายุที่อายุเกิน 60 ปีถึง 10,014,699 คน หรือประมาณร้อยละ 15 และจะมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นประมาณ 600,000 คนต่อปี ทำให้คาดว่าปี 2021 ไทยจะมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ และคาดว่าอีก 20 ปีประชากรผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 30 สำหรับเวียดนามนั้นถือเป็นประเทศที่มีประชากรมากที่สุดเป็นอันดับที่ 13 ของโลก จากการประมาณประชากรของสำนักงานสถิติแห่งชาติของเวียดนามได้แสดงให้เห็นว่า ในปี 2017 เวียดนามจะก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุและคาดว่าในปี 2019 สัดส่วนของผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปในประเทศเวียดนามจะเท่ากับร้อยละ 11.78

ภาพที่ 1: การแบ่งระดับของสังคมผู้สูงอายุ

ภาพที่ 2: จำนวนประชากรผู้สูงอายุในประเทศต่างๆ ในปี 2010 และปี 2050

ความสำคัญในการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุ

การก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุนำไปสู่ความจำเป็นในการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ที่จำเป็นต้องมุ่งเน้นให้ความสำคัญอย่างจริงจัง ผู้บริโภคกลุ่มผู้สูงอายุเป็นผู้มีกำลังซื้อสูงและต้องให้มีการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ที่ตอบสนองต่อการใช้ชีวิตที่สะดวกและปลอดภัย

แนวคิดอีกอย่างหนึ่งที่หลายคนอาจจะเคยได้ยินคือข้อมูลเกี่ยวกับการออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อมวลชน หรือ Universal Packaging Design (UD) ซึ่งมาจากหลักการของ นายโรนัลด์ แมซ สถาปนิกที่ต้องการออกแบบผลิตภัณฑ์และสภาพแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกในการใช้งานผลิตภัณฑ์โดยกลุ่มคนทุกเพศทุกวัย ไม่จำกัดข้อบกพร่องทางกายหรือสถานะทางสังคม โดยแนวคิดของ UD จะเน้นหลักการ 7 ประการ คือ

- 1) ความเสมอภาค (equitability)
- 2) ความยืดหยุ่น (flexibility)
- 3) ใช้งานเข้าใจง่าย (simple, intuitive use)
- 4) ข้อมูลชัดเจน (perceptible information)
- 5) ระบบป้องกันอันตราย (tolerance for error)
- 6) พยายามลดแรงกาย (low physical effort)
- 7) ขนาดและสถานที่ที่เหมาะสม (Appropriate size and space for approach)

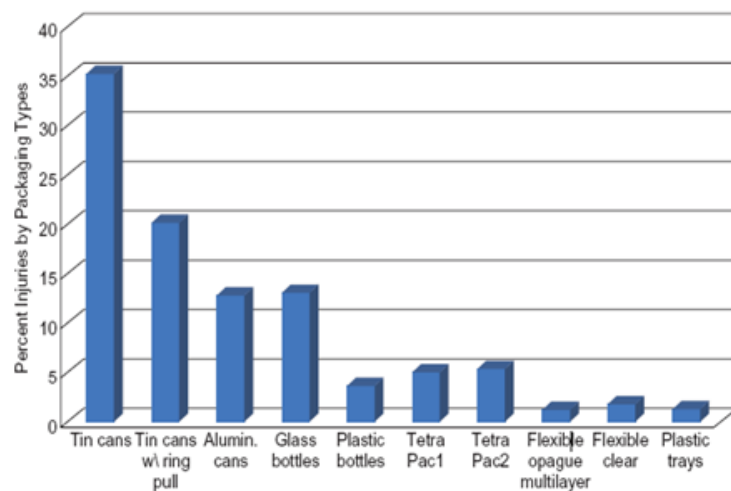
หลักการทั้งหมดนี้สามารถนำมาประยุกต์ได้ดีในการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุด้วย อย่างไรก็ตาม พบว่าการออกแบบโดยหลักการนี้มุ่งกลุ่มผู้บริโภคในวงกว้าง ซึ่งอาจทำได้ยากในทางปฏิบัติ วัด และประเมินผลสัมฤทธิ์ว่าบรรจุภัณฑ์ดังกล่าวคือบรรจุภัณฑ์เพื่อมวลชนที่แท้จริง หากผู้ประกอบการต้องการเน้นการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์เพื่อกลุ่มผู้สูงอายุ อาจสามารถกำหนดกรอบการพัฒนาที่ชัดเจนทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ง่ายและรวดเร็วกว่า แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักคิดของ UD นั่นเอง

จากข้อมูลในหลายงานวิจัยพบปัญหาหลายประการในการใช้บรรจุภัณฑ์ในกลุ่มผู้สูงอายุ โดยความรุนแรงของปัญหาอาจแตกต่างกันออกไปตามประเภทของบรรจุภัณฑ์ ศักยภาพทางกายและความคุ้นเคยของผู้สูงอายรรวมทั้งสภาพแวดล้อมในการใช้งาน เช่น ปัญหาการเปิดหรือปิดบรรจุภัณฑ์ ปัญหาการอ่านข้อมูลบนบรรจุภัณฑ์ไม่สะดวก

ปัญหาการยก หยิบ จับ ที่ไม่สะดวก ปัญหาการใช้งาน การเท การฉีก การตวง ที่ไม่สะดวก เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องเล็กๆ ที่จะละลายได้อีกต่อไป ผู้ประกอบการและรัฐบาลหรือผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนต้องกำหนดกลยุทธ์เชิงนโยบายในการวางแผนรับมือหรือสร้างโอกาสทางธุรกิจจากเปลี่ยนแปลงโครงสร้างกลุ่มประชากรที่จะเป็นกำลังซื้อหลัก

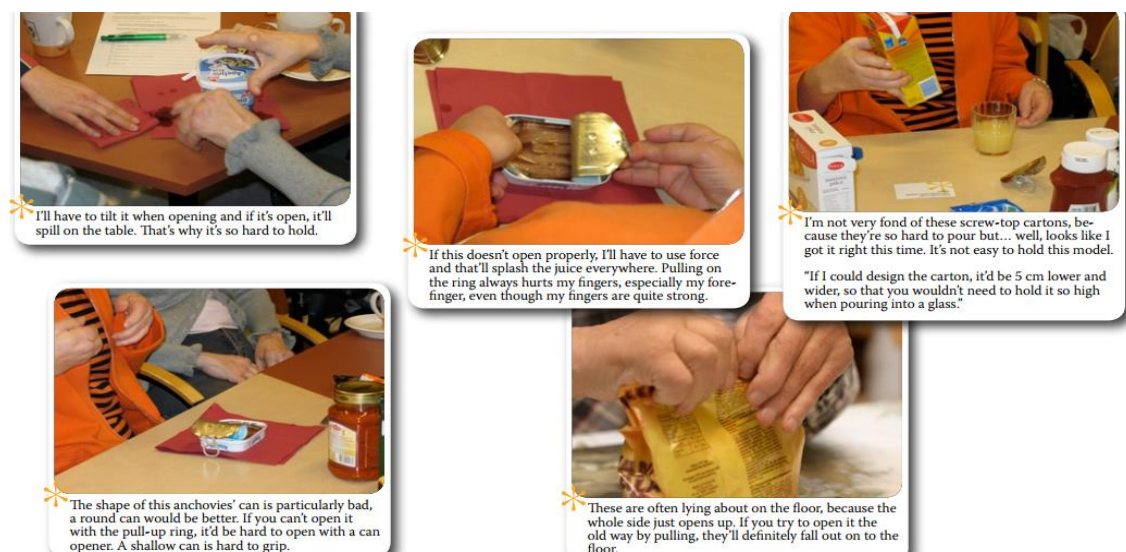
ปัญหาการเปิดบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุ

ปัญหาในการเปิดบรรจุภัณฑ์นับเป็นปัญหาหลักที่มักพบเห็นกันบ่อยๆ จากงานวิจัยและจากการสำรวจต่างๆ โดยจะพบระดับความรุนแรงของปัญหาการเปิดบรรจุภัณฑ์ที่แตกต่างกันออกไป โดยในบรรจุภัณฑ์กระป๋อง ขวดแก้ว ขวดพลาสติก หรือซองพลาสติก พบว่ามีปัญหาการใช้งานค่อนข้างมาก บางครั้งส่งผลให้ผู้สูงอายุหรือแม้แต่บุคคลทั่วไปเปิดบรรจุภัณฑ์ไม่ได้จนจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์ช่วย เช่น กรรไกร หรือแม้กระทั่งปากกัตของบรรจุภัณฑ์ ก่อให้เกิดอุบัติเหตุ การบาดเจ็บของมือและกล้ามเนื้อ และนำไปสู่การฟ้องร้องตามกฎหมายหรือการสูญเสียความพึงพอใจของผู้บริโภค

ภาพที่ 3: ตัวอย่างงานวิจัยแสดงระดับความรุนแรงของปัญหาการเปิดบรรจุภัณฑ์ประเภทต่างๆ

ที่มา: Caner, C. and Pascall, M. A. (2010), Consumer complaints and accidents related to food packaging. Packaging Technology and Science, 23: 413–422. doi: 10.1002/pts.908

ภาพที่ 4: ตัวอย่างงานวิจัยแสดงปัญหาการเปิดบรรจุภัณฑ์ประเภทต่างๆ

ที่มา: http://www.helppopakkauonetu.com/Tulokset/ETU_results_summary.pdf

กฎเกณฑ์ แนวปฏิบัติ และมาตรฐานสากล ที่เกี่ยวข้องกับการเปิดบรรจุภัณฑ์

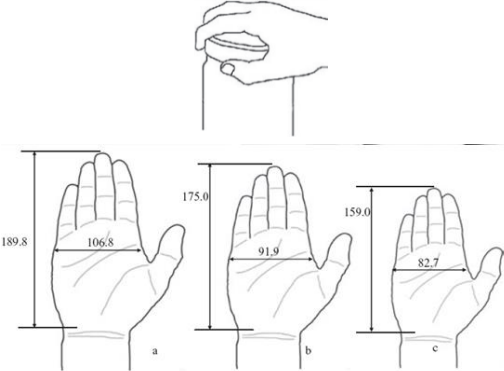

ในการทำความเข้าใจเรื่องปัญหาการเปิดบรรจุภัณฑ์นั้น เราควรออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้เปิดง่ายมากที่สุดหรือไม่ ความเหมาะสมคือจุดใด ที่ผ่านมามีหลายคนคงเคยเห็นบรรจุภัณฑ์ยาบางชนิดที่มีฝาปิดพิเศษ เวลาเปิดออกต้องมีขั้นตอนที่แตกต่างจากฝาขวดทั่วไป โดยมีวัตถุประสงค์หลักด้านความปลอดภัยเพื่อป้องกันเด็กเปิดผลิตภัณฑ์ (Child resistance packaging หรือ CR packaging) ซึ่งบรรจุภัณฑ์ในลักษณะนี้เป็นการบังคับให้มีตามกฎหมายสำหรับผลิตภัณฑ์ยา สารเคมีที่ใช้ในบ้าน หรือกลุ่มยาฆ่าแมลง ทั้งนี้ เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่อาจพบในเด็กจากการเข้าถึงผลิตภัณฑ์ดังกล่าว การใช้บรรจุภัณฑ์กลุ่มนี้มักจะใช้ฝาเปิดปิดแบบพิเศษเพื่อความปลอดภัย (Safety cap) ซึ่งอาจส่งผลให้ผู้สูงอายุและผู้พิการบางกลุ่มประสบปัญหาในการเปิดบรรจุภัณฑ์ได้ ทั้งนี้ ในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ในกลุ่มนี้ ผู้ประกอบการต้องมีการทดสอบว่า “CR packaging” นั้น ผู้สูงอายุอย่างน้อยร้อยละ 90 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างสามารถเปิดบรรจุภัณฑ์นั้นได้ในเวลาที่กำหนด ในบางครั้งกฎหมายก็อนุญาตให้ขายผลิตภัณฑ์เช่นยาเม็ด ในกลุ่มผู้สูงอายุ โดยไม่ต้องใช้ CR packaging เฉพาะในกรณีที่บ้านไม่มีเด็กเล็ก ทั้งนี้ การทดสอบความสามารถในการเปิดปิดทั้งของเด็กและผู้สูงอายุ และเกณฑ์การประเมินต่างๆ ควรอ้างอิงตามมาตรฐานสากล (ASTM D3475-16, Standard Classification of Child-Resistant Packages; ISO 8317:2003 - Child-resistant packaging หรือ BS EN ISO 8317: 2015 - Child-resistant packaging)

นอกจากนี้ มาตรฐานสากล ISO 17480:2015 (Packaging -- Accessible design -- Ease of opening) ซึ่งริเริ่มโดยคณะทำงานที่นำโดย Japan Packaging Institute ยังได้กำหนดแนวปฏิบัติในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้เปิดได้สะดวกสำหรับผู้บริโภคทั่วไป ซึ่งสามารถปรับใช้ได้กับผู้สูงอายุเช่นกัน โดยหลักการของ Accessible Design นั้น เป็นการขยายการออกแบบให้รองรับความต้องการของกลุ่มคนที่หลากหลายและสามารถนำหลักการไปใช้ได้ในการออกแบบในด้านต่างๆ ทั้งอาคาร เครื่องมือ เครื่องใช้ หรืออุปกรณ์สำนักงาน สำหรับบรรจุภัณฑ์นั้น ดังที่ระบุเป็นการเฉพาะใน ISO 17480:2015 มีการเน้นย้ำว่าบรรจุภัณฑ์ต้องมีฝาปิดหรือรอยปิดผนึกที่แข็งแรงเพียงพอที่จะป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการเก็บรักษาและขนส่งหรือแม้กระทั่งป้องกันการเปิดเองโดยเด็กเล็ก แต่ต้องสามารถเอื้อต่อการเปิดใช้ได้ง่ายโดยผู้บริโภคทั่วไป ทั้งนี้ วิธีการทดสอบความยากง่ายในการเปิดบรรจุภัณฑ์ตามข้อ แนะนำของ ISO 17480:2015 นั้น สามารถเลือกใช้ได้ทั้งเครื่องมือทดสอบในห้องปฏิบัติการและการทดสอบความ สามารถในการเปิดบรรจุภัณฑ์กับผู้บริโภคโดยตรง

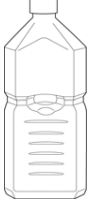
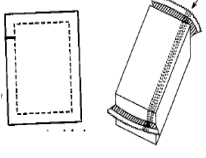

ตัวอย่างแนวทางการแก้ปัญหาในการเปิดหรือปิดบรรจุภัณฑ์

ในปัจจุบันผู้ผลิตสินค้าและบรรจุภัณฑ์ต่างๆ รวมทั้งนักวิจัยและนักออกแบบ พยายามคิดค้นทั้งเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านวัสดุ ด้านวิศวกรรม และใช้หลักการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ ที่จะหาแนวทางแก้ปัญหาในการเปิดหรือปิดบรรจุภัณฑ์ประเภทต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุและบุคคลทั่วไป ตัวอย่างแนวทางที่มีการพัฒนาขึ้นในลักษณะต่างๆ ทั้งระดับงานวิจัยและที่ผลิตเชิงการค้าสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1 นอกจากนี้ ตัวอย่างข้อแนะนำบางประการในการออกแบบวิธีการเปิดบรรจุภัณฑ์ตามแนวทางของ ISO 17480:2015 ได้แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 1: ตัวอย่างแนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาการเปิดบรรจุภัณฑ์ประเภทต่างๆ

ลักษณะการพัฒนาและการแก้ปัญหา	ตัวอย่างผลงาน	เจ้าของผลงาน
การแก้ปัญหาการเปิดขวดพลาสติกสำหรับขวดยาเม็ด โดยพัฒนาฝาและเกลียวแบบพิเศษที่ใช้แรงบิดต่ำ		บริษัท NEUTROPLAST
การศึกษาเพื่อหาขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางของขวดปากกว้างที่เหมาะสมในภาพรวม (งานวิจัยที่ประเทศอังกฤษ)		Yoxall, A., Luxmoore, J., Rowson, J., Langley, J. and Janson, R. (2008), Size does matter: further studies in hand-pack interaction using computer simulation. <i>Packaging Technology and Science</i> , 21: 61–72. doi: 10.1002/pts.778
การพัฒนาฝากระป๋องที่ลอกเปิดหรือใช้ช้อนเปิดได้		บริษัท Royal Can Industry
การพัฒนาพอลิเมอร์ชนิดพิเศษช่วยให้รอยปิดผนึกลอกออกง่ายขึ้น		DuPont™ Ap Peel®
การเปลี่ยนฝาเปิดกล่องกระดาษลามิเนตซึ่งเดิมใช้วิธีการฉีกออกเป็นใช้ฝาเกลียวที่สะดวกในการเปิดและการเท		Tetra Pak
การออกแบบฝาเปิดกล่องแบบ Slide bar ในกล่องกระดาษแข็ง ทำให้ง่ายต่อการเปิดและปิดซ้ำ		A&R Carton พัฒนาร่วมกับ Nestlé

ตารางที่ 2: ตัวอย่างข้อเสนอแนะในการออกแบบวิธีการเปิดบรรจุภัณฑ์ตาม ISO 17480:2015

ขวด	ซองพลาสติก	ฟิล์มหัดที่ห่อหุ้มบรรจุภัณฑ์	ถ้วยพลาสติก	ฝาขวดแก้ว
<p>การใช้ฝา screw cap ที่สามารถเปิดได้ง่ายสำหรับขวด</p> 	<p>การใช้รอยบากหรือรอยปรุช่วยในการเปิดซองพลาสติกและมีการบ่งชี้ตำแหน่งเปิดที่มองเห็นชัดเจน</p> 	<p>การออกแบบตำแหน่งรอยเปิดหรือรอยปรุที่มีขนาดใหญ่สามารถใช้นิ้วจับเพื่อฉีกได้ง่าย</p> 	<p>ออกแบบฟิล์มปิดปากถ้วยที่มีด้านปลายเปิดที่มีขนาดใหญ่เพียงพอที่นิ้วสามารถหยิบและลอกออกได้</p> 	<p>ออกแบบห่วงดึงที่ฝาขวดแก้วให้นิ้วมือสามารถสอดเพื่อดึงได้สะดวก</p>

ปัญหาในการอ่านข้อมูลบนบรรจุภัณฑ์และแนวทางการแก้ปัญหา

ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือปัญหาในการอ่านข้อมูลบนบรรจุภัณฑ์ พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่สามารถอ่านข้อมูลบนบรรจุภัณฑ์ที่มีตัวอักษรขนาดเล็ก หรือฟอนต์ที่มีขนาดเล็กเกินไป ทั้งนี้ นอกจากผู้สูงอายุแล้ว ผู้ที่มีปัญหาการบกพร่องของสายตา ก็พบว่าประสบปัญหาในการอ่านเช่นกัน ส่งผลให้ไม่ทราบข้อมูลของผลิตภัณฑ์ ใช้ผลิตภัณฑ์ไม่ถูกต้อง ไม่ทราบข้อเสนอแนะต่างๆ เกิดผลกระทบที่ตามมาค่อนข้างรุนแรงได้

จากข้อมูลการสรุปการบรรยายเรื่องแนวโน้มการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยญี่ปุ่น โดยกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2559 ระบุว่า ผู้สูงอายุมักมีความเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดในเรื่องของการมองเห็น จึงควรใช้ขนาดตัวอักษรที่อ่านและมองเห็นได้ง่าย สามารถรับรู้ และสื่อความเข้าใจได้ง่าย ดังนั้น การเลือกจับคู่สีในการพิมพ์ลงบนบรรจุภัณฑ์จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ โดยสีที่ผู้สูงอายุชอบ หากเป็นผู้ชายคือสีฟ้าและเขียว ส่วนผู้หญิงคือสีชมพู ส้ม และเขียว และไม่ควรใช้สีเหลือง เนื่องจากเลนส์ตาของผู้สูงอายุขุ่นมัว จึงทำให้รับรู้สีเหลืองได้ยาก อีกทั้งการออกแบบนั้นจะต้องใช้รูปภาพและข้อความที่ดูเรียบง่าย เข้าใจง่าย โดยไม่ควรใช้สีในบรรจุภัณฑ์เกิน 4 สี อีกทั้งต้องจับคู่สีสว่างกับสีมืดสลับกันไป เพื่อการแยกแยะสีได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ ควรออกแบบให้มีตัวอักษรขนาดใหญ่ และชัดเจน โดยเฉพาะในเรื่องของวันหมดอายุ (Best Before) จะต้องอ่านง่าย และไม่เลือนหาย โดยปัจจุบันมีวิธีการใหม่ในการพิมพ์คือการพิมพ์ระหว่างฟิล์มชั้นนอกและชั้นในด้วยหมึกชนิดพิเศษ และใช้เลเซอร์ให้หมึกเปลี่ยนสี เพื่อให้สีมีความเข้มและไม่เลือนหายได้ง่าย อีกทั้งบรรจุภัณฑ์ส่วนใหญ่ควรพิมพ์วันหมดอายุไว้ด้านหลังบรรจุภัณฑ์ เพื่อให้เห็นชัดเจน (ที่มา: สำนักพัฒนาการค้าและธุรกิจโลฟส์ไต้หวัน)

วิธีการสื่อแยกประเภทบรรจุภัณฑ์

จากปัญหาการแยกแยะประเภทผลิตภัณฑ์ หลายคนอาจประสบปัญหาด้วยตนเองโดยที่ไม่คาดคิด เช่น เปิดตู้เย็นแล้วบริโภคเครื่องดื่มที่คิดว่าสดชื่นที่สุดแล้วพบว่าสิ่งที่ดื่มไม่ใช่สิ่งที่คาดหวัง สิ่งที่มาคือผลกระทบที่อาจเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิต ดังนั้น นอกจากการใช้สีแล้ว การสื่อสารข้อมูลผลิตภัณฑ์บนบรรจุภัณฑ์ต้องเข้าใจได้ง่าย ชัดเจน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อทั้งผู้สูงอายุหรือผู้ที่มีปัญหาการบกพร่องทางสายตา ตัวอย่างการสื่อสารประเภทของผลิตภัณฑ์ เช่น มีการออกแบบสัญลักษณ์หรือใช้อักษรนูนที่บ่งชี้ประเภทระหว่างขนมปังและครีม นวดนม มีการบ่งชี้ประเภทระหว่างผลิตภัณฑ์ที่มีแอลกอฮอล์และไม่มีแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบ การระบุให้ชัดเจนว่าบรรจุภัณฑ์นั้นใช้กับไมโครเวฟได้หรือไม่ หรือมีการบ่งชี้ชัดเจนระหว่างบรรจุภัณฑ์ประเภทเติมของน้ำตาลและเกลือ เป็นต้น ปัญหาการใช้งานผิดประเภทเกิดขึ้นบ่อยจากที่ทุกคนพบเห็นในชีวิตประจำวันทั้งบุคคลทั่วไปและผู้สูงอายุ การป้องกันปัญหาคือสิ่งที่ผู้ประกอบการต้องดำเนินการอย่างรอบคอบ

- Alcohol -

Clear identification of the content

Osake desu. (It is alcohol)
*Embossed characters

O-Sa-Ke (Alcohol)
Kirin (Company name)

- Alcohol -

O-Sa-ke
(Alcohol)

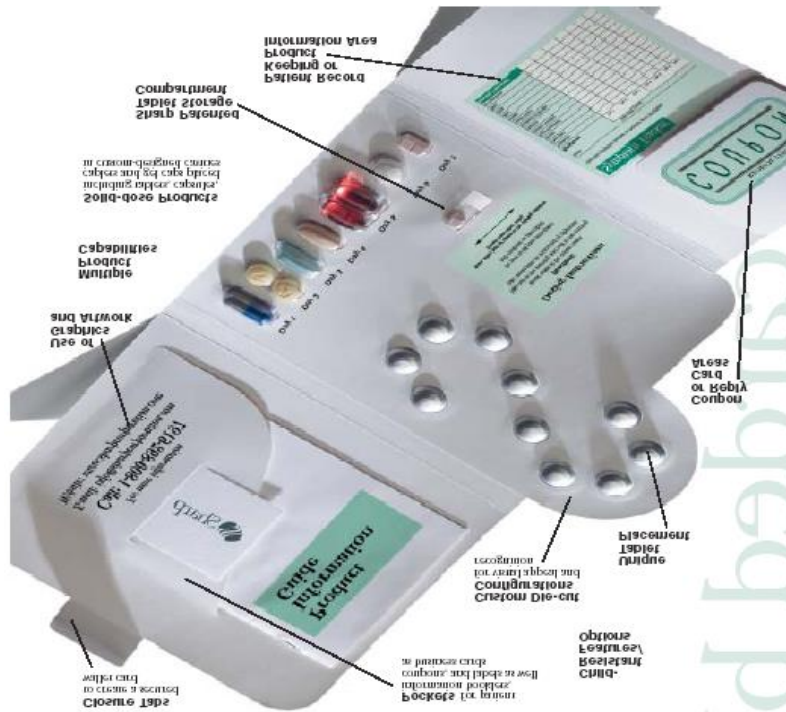

ภาพที่ 5: ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่มีการบ่งชี้สัญลักษณ์สำหรับผู้บกพร่องทางสายตา

ที่มา: Ms. Nahoko Ishizaki, Japan Packaging Institute

แนวคิดในการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผลิตภัณฑ์ยาและเครื่องสำอาง

ผลิตภัณฑ์ยาและเครื่องสำอางเป็นผลิตภัณฑ์อีกกลุ่มหนึ่งที่ผู้ประกอบการต้องให้ความสำคัญในการออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อผู้สูงอายุเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในด้านของความชัดเจน ข้อแนะนำในการใช้งาน และการแยกแยะประเภทของผลิตภัณฑ์ ผู้สูงอายุบางท่านต้องการยาที่หลากหลายเป็นประจำและต่อเนื่อง บางท่านมีปัญหาการหลงลืมบรรจุภัณฑ์จึงต้องมีการออกแบบเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการรับประทานและอำนวยความสะดวกในการติดตามรักษา การใช้คำอธิบายประกอบอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ การออกแบบวิธีการสื่อสารและให้ข้อมูลบน บรรจุภัณฑ์และองค์ประกอบทั้งหมดจึงต้องดำเนินการบนพื้นฐานของความชัดเจนและสะดวก

ภาพที่ 6: ตัวอย่างการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับยาเพื่อผู้สูงอายุ

ปัญหาด้านความไม่สะดวกในการใช้บรรจุภัณฑ์และแนวทางการแก้ปัญหา

ในด้านของปัญหาการยก หยิบ จับ ที่ไม่สะดวก ปัญหาการใช้งาน การเท การฉีด การตวง ที่ไม่สะดวกนั้นเป็นเรื่องสำคัญ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีศักยภาพทางกายลดลง กำลังของข้อมือลดลง บางครั้งไม่สามารถหยิบยก บรรจุภัณฑ์ที่มีขนาดใหญ่หรือปริมาตรบรรจุมาก ๆ ได้ ผู้ป่วยสูงอายุบางคนต้องจับน้ำบ่อยๆ จำเป็นต้องใช้บรรจุภัณฑ์ประเภทของพลาสติกตั้งได้ขนาดเล็กที่มีจุกต็มแบบฝาเกลียวแทนขวดน้ำ เนื่องจากหยิบยกได้สะดวกมากกว่า มีน้ำหนักเบา สามารถจับและต็มเครื่องต็มโดยผลิตภัณฑ์ไม่หกเลอะเทอะหรือส้าล็ก นอกจากนี้ ความสะดวกในการปิดฝักซี่ หรือปิดฝาซี่ ในกรณีรับประทานหรือใช้ผลิตภัณฑ์ไม่หมด เป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยรักษาคุณภาพผลิตภัณฑ์ ลดโอกาสการปนเปื้อนหรือช่วยรักษากลิ่นรสของผลิตภัณฑ์ให้ได้ตามที่ผู้ประกอบการต้องการ การหยิบจับที่สะดวกอาจต้องอาศัยการออกแบบรูปทรงของบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมช่วยให้ความสะดวกในการยกหรือเท บรรจุภัณฑ์มีผิว สัมผัสที่ช่วยลดการลื่นในการหยิบ หรือบรรจุภัณฑ์และฝาที่ช่วยควบคุมปริมาณการใช้ผลิตภัณฑ์ในระหว่างการเทให้ได้ตามต้องการโดยไม่ต้องอาศัยเครื่องมือช่วยในการตวงอีกต่อไป

ภาพที่ 7: ตัวอย่างผลิตภัณฑ์น้ำดื่มในซองพลาสติกตั้งได้

ฝาดูดออกแบบให้เอียง สะดวกในการใช้
Product from Alpha Packaging

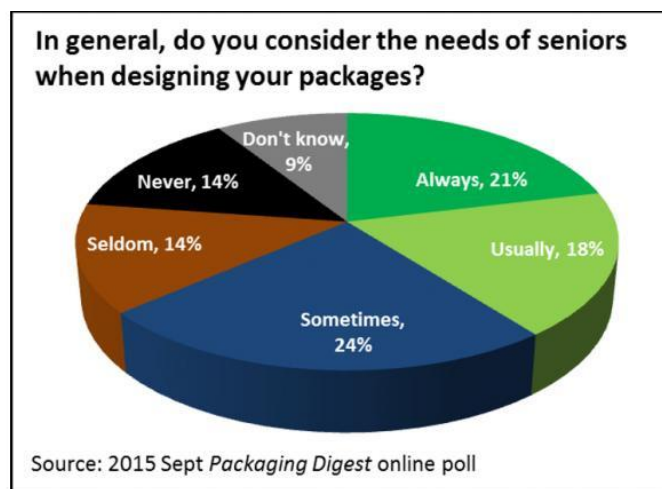
ขวดสเปรย์จาก Clorox ออกแบบให้มีหลอดยาว
เพื่อให้สเปรย์หมดโดยไม่ต้องเอียง (DuPont Award)

ภาพที่ 8: ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบให้เพื่อความสะดวกในการใช้งาน

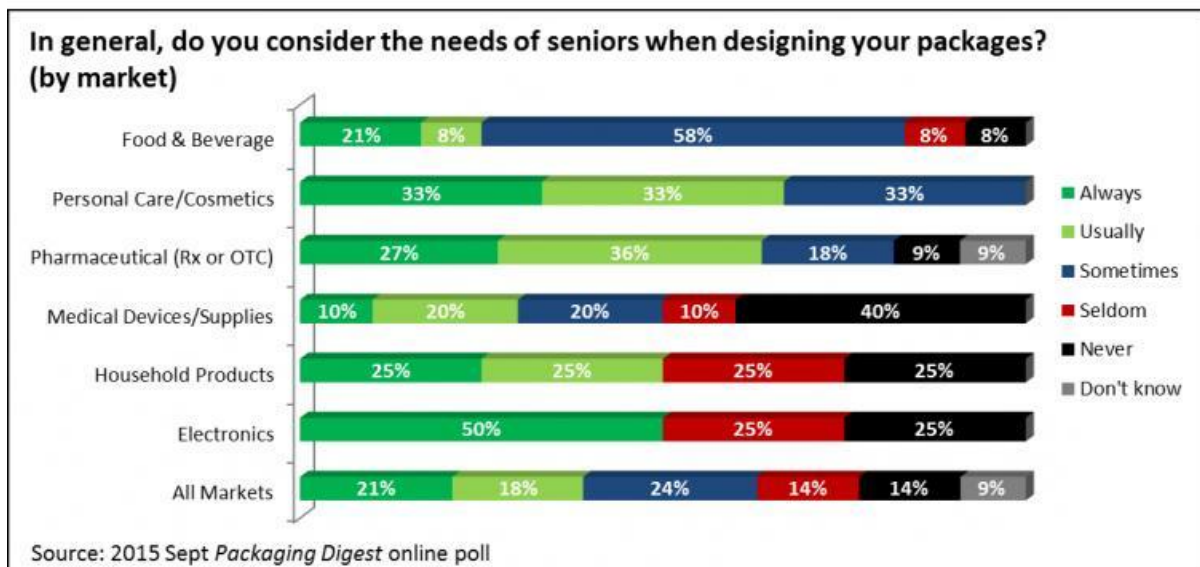
การให้ความสำคัญของผู้ประกอบการในการออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อผู้สูงอายุ

หลายสิ่งหลายอย่างที่อาจจำเป็นต้องพัฒนาขึ้นต้องอาศัยวิสัยทัศน์ เวลา ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม เพื่อตอบโจทย์การใช้งานผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้บริโภค จากปัญหาที่พบและแนวโน้มที่จะทวีความสำคัญเพิ่มขึ้นในอนาคต ผู้ประกอบการสำหรับผลิตภัณฑ์ต่างๆ ต้องพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบของผลิตภัณฑ์และ

บรรจุภัณฑ์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงโดยเร็วเพื่อความยั่งยืนและเพิ่มโอกาสในการดำเนินธุรกิจ อย่างไรก็ตาม จากรายงานการสำรวจของวารสาร Packaging Digest ในประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อเดือนตุลาคม 2558 ที่ผ่านมา โดยสอบถามผู้ประกอบการทั่วไปว่าได้คำนึงถึงความต้องการของผู้บริโภคกลุ่มผู้สูงอายุมากน้อยเพียงใดระหว่างการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ พบว่ามีจำนวนผู้ประกอบการเพียงร้อยละ 21 ที่คำนึงถึงประเด็นนี้ทุกครั้งที่มีการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ (ภาพที่ 9) นอกจากนี้ ยังพบว่าในกลุ่มผู้ประกอบการสำหรับผลิตภัณฑ์กลุ่มเครื่องสำอางและสินค้าส่วนบุคคล รวมทั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์ยา มีการคำนึงถึงการออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อผู้สูงอายุค่อนข้างมากกว่ากลุ่มผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่สำคัญคือผู้ประกอบการสำหรับผลิตภัณฑ์ในกลุ่มอาหารและเครื่องดื่มยังให้ความสำคัญในเรื่องนี้ค่อนข้างน้อย (ภาพที่ 10) ทั้งนี้ ยังพบการสำรวจที่มีการเผยแพร่ในลักษณะเดียวกันนี้ในประเทศไทยหรือในภูมิภาคอื่นๆ โอกาสในการพัฒนาจึงเป็นของผู้ประกอบการที่เห็นโอกาสและใช้แนวทางการออกแบบและพัฒนาที่สร้างทางเลือกใหม่ให้กลุ่มผู้บริโภค

ภาพที่ 9: ผลสำรวจจาก Packaging Digest การให้ความสำคัญของผู้สูงอายุในการออกแบบบรรจุภัณฑ์
ที่มา: packaging digest ตุลาคม 2558

ภาพที่ 10: ผลสำรวจจาก Packaging Digest ประเภทผลิตภัณฑ์ที่ให้ความสำคัญของผู้สูงอายุในการออกแบบบรรจุภัณฑ์
ที่มา: packaging digest ตุลาคม 2558

บทสรุปและความพร้อมของผู้ประกอบการไทยในการออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อผู้สูงอายุ

สำหรับประเทศไทยพบว่ามี การให้ข้อมูลด้านหลักการออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อผู้สูงอายุค่อนข้างมาก ผ่านการสัมมนาและหลักสูตรอบรมต่างๆ ที่หลายสถาบันได้จัดขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านมามีการดำเนินงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลากหลาย แต่การตอบรับจากผู้ประกอบการที่ให้ความสำคัญในเรื่องนี้ยังมีค่อนข้างน้อย อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้ประกอบการข้ามชาติ เช่น เนสเล่ท์ พรอคเตอร์ แอนด์ แกมเบล หรือผู้ผลิตบรรจุภัณฑ์ ตัวอย่างเช่น แอมคอร์ เฟล็กซ์เบิ้ล แอลพลา แพคเกจจิ้ง หรือ คูปองท์ ต่างก็มีทางเลือกในการออกแบบพัฒนาบรรจุภัณฑ์เพื่อผู้บริโภคยุคใหม่เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต แต่ความพยายามเหล่านั้นเพียงพอและตอบโจทย์หรือไม่อย่างไร ผู้ประกอบการต้องติดตามและพยายามทำความเข้าใจผู้บริโภคอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ผู้ประกอบการรายย่อยหรือ SME เอง ก็ต้องวางแผนการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ โดยผนวกกลยุทธ์การพัฒนาบรรจุภัณฑ์เพื่อตอบโจทย์ผู้บริโภคในกลุ่มนี้ด้วย ซึ่งช่วงเวลาที่ผ่านมามีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร ยา หรือสินค้าอุปโภคต่างๆ เพื่อผู้สูงอายุจำนวนมากที่เน้นสุขภาพออกสู่ตลาดในประเทศไทยและต่างประเทศ การเพิ่มความสำคัญสำหรับการออกแบบ บรรจุภัณฑ์ที่สอดคล้องกับผลิตภัณฑ์ดังกล่าวในกลุ่มผู้บริโภคสูงอายุด้วยนั้น จะส่งเสริมให้ผลิตภัณฑ์ตอบโจทย์กลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น และอาจเป็นจุดขายที่ส่งเสริมการตลาดได้เป็นอย่างดี

เมื่อการแข่งขันสูงขึ้น ตลาดกว้างขึ้น จำนวนผู้บริโภคสูงอายุเพิ่มมากขึ้น ด้วยปัญหาข้อจำกัดด้านร่างกายของผู้สูงอายุ การออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ต้องใช้งานง่าย เช่น เปิดปิดง่ายไม่ต้องใช้แรงมาก ตัวอักษรหรือตัวเลขเห็นได้ง่าย ขนาดบรรจุลดลงตามความต้องการในการบริโภค น้ำหนักเบา สะดวกต่อการยก หยิบ จับ และการเท รวมทั้งมีขั้นตอนในการใช้งานไม่ซับซ้อน สื่อสารการใช้งานและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ชัดเจนให้เข้าใจง่าย และหากประเทศไทยมุ่งเน้นการก้าวสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ต้องสร้างความเป็นผู้นำโดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุตสาหกรรมอาหาร การเน้นการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์อย่างจริงจังสำหรับสังคมผู้สูงอายุโดยใช้นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ย่อมนำไปสู่ความเข้มแข็งเชิงธุรกิจ และสามารถเป็นผู้นำในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ในภูมิภาคอาเซียนเพื่อตอบโจทย์กลุ่มผู้บริโภคสูงอายุได้อย่างแท้จริง